

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԵՅԱՓԱՌ ՅՈՐԵԼԵԱՐ

Ս. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը և անոր Ամեն. Գահակալը խորունկ հաճոյքով է որ իրենց յարգանքին և սիրոյն տուրքը կը բերեն Նուրիս Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Կաթողիկոսի, Յօրեղիական այս հանդիսաւոր մեծարանքին մէջ:

Հանդիսաւոր զիտակցութեամբ և հրճուանքով, հայ ժողովուրդը, Ամբիւկայէն մինչեւ Եզրպատոս և Սիւրիայէն, Լիբանանէն մինչեւ Կիպրոս և Պաղեստին՝ իր յարգանքի և սիրոյ մեծ բաժինը բերաւ և պիտի բերէ հայ մշակոյթի այս մեծ վաստակաւորին և զմայլելի եկեղեցականին, որ ոչ միայն մեր՝ այլ այժմու բովանդակ քրիստոնէական եկեղեցւոյ հաղուազիւտ մեծերէն մէկը կըրնայ նկատուիլ ապա՛ով հպարտութեամբ:

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Կաթողիկոսը ոչ միայն մտաւորական ընտրանիի մը, այլ նաեւ իր անբասիր նկարագրով, արդիւնաւոր զործունէութեամբ, և իր անձին ներշնչած պատկառանքով՝ առարկայ է այսօր բովանդակ ազգին անսահման յարգանքին, հիացման ու սիրոյն: Իր վրայ կը փայլին՝ ակնախտիլ շքանշաններու պէս՝ ձիրքեր, որոնց գուգակչիւրը դժուար է քննել, և որոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնար նշանաւոր հանդիսացնել որ և է անհատ Հոգեկան կեանքի ճշմարիտ կոչում ունեցող մը, բարոյական մարդ մը, բազմահմուտ պատմաբանասէր մը, զրազէտ մը, արուեստագէտ մը, աննման քաւրողի մը և նոյն ժամանակ անդուլ և անյազ ուսանող մը, միշտ ի խնդիր հետազոտութեանց մեր անցեալ արժէքներու, ընդարձակ դաշտին վրայ անոր փոփոխութեանց մեր անցեալ արժէքներու, ծովէն վերբերելու հայ հոգին կազմող շիներէն, մութերէն և աւերակներու ծովէն վերբերելու հայ հոգին կազմող տարրերը: Երբ կը կենանք Վեհափառ Յորեղեարով պայմանաւոր այս արդիւնաւորութիւն քննելու, մեր միտքը կ'երթայ այդ բոլորը կարելի ընող, ի մի ձուլող և շքեղօրէն պրիմալիոյ մարդուն, աննմաւորութեամբ: Շքեղ է այդ անձնաւորութիւնը, ու կարելի չէ չհիանալ զայն բարացուցող ու կազմող մտքի և հոգիի ուժերուն առջեւ:

Յետադարձ ակնարկ մը իր կենքին ու զործունէութեան վրայ, կրնայ ցոյց տալ արդարեւ այդ աննմաւորութիւնը՝ իբր հոգեւորական, իբր զրջի մարդ, իբր բնի մարդ և վարչական զործերու խանձանձիչ: Իր եկեղեցական ասպարէ-

զին առաջին սանդղամատին վրայ իսկ՝ ուշագրաւ կը դառնայ Վենը զրական և մանաւանդ բանահաւաքման և պատմական աշխատութիւններով: Անհուն է իր վաստակը, նուիրուած մեր հնագիտական արժէք ներկայացնող վայրերու ու սուճասիրութեան, մեր ձեռագիրներու և մանրանկարներու մանրակրկիտ ու հմուտ պրպատումներուն: Ձենք դներ հոս ցուցակը իր գործերուն, հրատարակուած և անտպ, որոնց թիւը քանի մը տասնեակ հատորներու կը հասնի: Վեհափառ Յորեկեարը մեծ ու բազմաբեղուն դէմք մըն է մեր արդի պատմագիտութեան, բանասիրութեան և զրչութեան ու յարակից արժէքներու կալուածին մէջ: Իր բովանդակ կեանքը նուիրուած է այդ արժանիքներու վերբերման, որոնց ոչ միայն քանակը այլ մանաւանդ որակը ծանրակշիռ է ու պատկառելի: Հասկընայու համար ատիկա պէտք է ճանչնայ անվիատ աշխատութեան, ջերմ հաւատքի և մեր արժէքներուն համար իր ունեցած պաշտանքին չափը: Աստուծոյ և ազգին գերազանցապէս նուիրուած կործիչի այն հոգին, որ տարիներու անձանձւրոյթ փոյթի, խորիմաստ թափանցումի և աննահանջ խուզարկողի խորհրդանիշ անձնաւորութիւնը պիտի ընէր նորին Վեհափառութիւնը: Իր խորին համոզումն է, թէ Աստուած մեր մեծ ու երջանիկ նախնեաց կեանքով սքանչելի գործեր, հրաշքներ կատարած է մեր անցեալին մէջ, իր ճակատագրին բարձրութեան վրայ բռնելու համար մեր ազգը, ու պատմական անդրադարձումներուն իր մեծագոյն ճիգը եղած է ցուցնել այդ խորհուրդը:

Իր խօսքովը, իբր խանդավառ ու ընտիր քարոզիչ, նորին Վեհափառութիւնը յատնաբերած է ինքզինքը իբր կրօնական մաքուր զարգացման ներշնչումի մարդը ի յայտ եկած մեր եկեղեցական բեմէն և ազգային ամպիրոններուն վրայ: Իր հետորութեան յատկանիշերն են պարզութիւն, ջերմութիւն և թոխչք: Պարզ են իր խօսքերը, որովհետեւ յստակ է իր մտածումը, ջերմ են իր արտայայտութիւնները՝ որովհետեւ հաւատքին հուրը կայ իր հոգիին խորը, թեւ ունին իր մտածումները, որովհետեւ կուզան մեր շքեղ անցեալէն և մեր ժողովուրդի սրտառուչ ու մեծ արժանիքներէն: Խօսքն ու գիրը սաւկայն կենդանի ուժեր կը լինին մարդու մը շրթանց վրայ և մտաներուն ներքեւ, երբ անոր անձնաւորութեան մէջ ստուգապէս կենդանի է հոգին, առանց այդ հոգին չի կրնար եռալ կաթսան:

Իր զրական, հնագիտական և բանասիրական ընդարձակ վաստակէն դուրս, նորին Ս. Օծութիւնը զանազան առաքելութիւններով ճամբորդած է բոլոր ուտաններ. այս աշխարհամասերուն վրայ իր վերջին շրջանը ըրաւ 1934ին, իբրև լիագոր նուիրակ և ներկայացուցիչ Ամենայն Հայոց Հայրապետի: 1938 Սեպտ. 4ին Ամերիկայի Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովը, հակառակ իր կամքին զինք կ'ընտրէր Առաջնորդ Ամերիկահայութեան: Հոս իր կազմակերպչական, կրթական և կրօնական աշխատութիւնները փրկարար դեր մը ունեցան պառակտուած այս գաղութին մէջ, իսկ 1943ին Կիլիկեան թեմերու Ազգ. Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ զինքը Կաթողիկոս կ'ընտրէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին:

Ահա այս կարգի անստղծատ արժանիքներով անձնաւորութիւն մըն է Յորեկեար Հայրապետը: Եկեղեցական մը՝ որ աւելի քան վաթսուս տարիներ ծառայած է իր ժողովուրդին՝ գրով, խօսքով ու գործով, իր կոչումին և դերին արժանաւայել գիտակցութեամբ, որ «սակաւ ընտրեալներու» առանձնաշնորհն է միայն:

Ձմռանանք հոս մատնանշել թէ Յոբելիական հանդիսութիւնները իրենց արդիւնքներով կը ձգտին շատ աւելի անդին քան յարգանքի սովորական արտայայտութիւնները, քանի որ անոնց արդիւնքը կոչուած է փոխուելու մեր ժողովուրդին անսպառ մէկ հարստութեան ընդմիջտ կորուստէ ազատութիւն։ Կ'ակնարկենք Վեհափառին գրական վաստակին հրատարակման կարելիութեան։

Երկու տարիներէ ի վեր Նորին Վեհափառութեան ներկայութիւնը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին վրայ, այդ Աթոռը ոչ միայն իր բարոյական հմայքին և կարելի արդիւնաւորութեան մէջ վեր բռնած է, այլ զայն տակաւ տնտեսական կացութեան մըն ալ տանելու աշխատանքներուն է լծուած Վեհափառը։ Կիլիկիոյ տարագիր Աթոռը շնորհիւ իր նախորդներուն ու մանաւանդ Նորին Վեհափառութեան հեռահայեաց ճիգերուն, մօտ է ըլլալու մշակոյթ մը, ամբողջական կատար մը, կաթողիկէ մը հայ հոգիին վրայ։

Ու այս բոլորը զալու համար իր մեծ անձնաւորութեամբ տիրական հմայքին, որուն շողարձակումներն են ինչպէս ըսինք իր արժանիքները և անոնցմով պայմանաւոր իր արդիւնքները։

Անձնաւորութիւնը՝ խորհող և բարոյական մարդն է, որուն մէջ անձին խորագրաց գիտակցութիւնը այնքան ուժեղ է և բարձր, որքան աւելի բացուած և լուսաւորուած է իր մէջ անձնիշխանութեան և պատասխանատուութեան ըմբռնումը։ Վեհափառ Յոբելեարին մեծագոյն յատկանիշներէն մին է ազնուագրաց վստահութիւնը թէ պատճառ մըն է ինքը՝ որ ծնունդ պիտի տայ մեծ և բարի գործի։ Ու, օժտուած՝ գերագանց կորովով մը, կը քակէ իր մտային կեանքը բազկացնող իրողութիւններուն հիւսքը, անոր մէջ ընդմուծելու համար զազափարը գործի մը, որ, յետոյ պիտի լինի սկզբնաւորութիւնը շարք մը արդիւնքներու, որոնք պիտի գոյութիւն չունենային առանց իրեն։

Արդարութիւնը հատուցած պիտի ըլլանք արդարեւ թէ՛ պատմական և թէ՛ բարոյական ճշմարտութեան, անվարան ընդունելով թէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ արդէ Աթոռակալը Տ. Տ. Գարեգին Վեհափառ Յոբելեարը, հոգեբանական այս կարգի տուեալներու վրայ կանգնած անձնաւորութեան մը պատկերն է որ ի յայտ կը բերէ իր բովանդակ կեանքովն ու նկարագրովը։

Կարելի չէ, կ'ուզէինք ըսել այս էջերուն սկիզբը, ընթացիկ այս խօսքերով կշռել իր արժէքը. այսինքն ներս մտնել իր անձէն՝ լոկ գիտական տրուեալներու ճամբով. վստիկ որ և է արժանիքէ աւելի՝ հոգիի մարդու արժանիքն է որ կը շեշտուի իր վրայ։

Նա՛ է հոգիի մարդը, որուն մէջ աստուածայինն ձգտումը կենդանի ոյժի մը փոխարկուած է, որուն մէջ հաւատքը սիրոյ կը վերածուի կեանքի հարկադրած մեծ պարտականութեանց առջև. Սէր՝ որ զիւցագնութիւն կ'ըլլայ կամքին մէջ, և հանճար՝ ուղեղին խորը։ Սիրոյ վերածուած այդպիսի Հաւատքի գործօն առաքեալի՝ այսինքն բուն հոգևոր մարդու ամենէն զմայլելի տիպարներէն մին է արգարե Վեհափառ Յոբելեար Տ. Տ. Գարեգին Կաթողիկոսը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ։

Պատուելով այս հոյակապ հոգևորականը, ազգը ինքզինքն է որ կը պատուէ։